

СХОДОЗНАВЧІ СТУДІЇ В ОДЕСЬКОМУ ФІЛІАЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Протягом останніх 15 років, коли Україна почала проводити свою незалежну зовнішню політику, в нашій країні значно посилюється інтерес до вивчення східних мов і сходознавчих досліджень. Сьогодні східні мови вивчають у багатьох вищих навчальних закладах Києва, Харкова, Одеси, Львова, Сімферополя, Донецька та в інших містах. Певна частина випускників цих закладів присвячує себе близькосхідним дослідженням, готує дисертації з близькосхідної тематики. Протягом останніх років написано десятки дисертацій і чимало монографій. (Лише у нашому Філіалі протягом останніх двох років захищено 3 кандидатські дисертації з близькосхідної тематики). Можна сказати, що в українському сходознавстві з'явилася нова потужна хвиля молодих сходознавців. На жаль, більшість цих молодих дослідників обмежують свій шлях у сходознавстві написанням дисертацій і монографій, оскільки не мають можливостей займатися постійно близькосхідними дослідженнями. На нашу думку, настав час серйозно проаналізувати здобутки молодого покоління українських сходознавців протягом останніх 10–15 років, що дасть змогу зробити висновки про новий етап розвитку українського сходознавства.

Я не розповідатиму про історію сходознавчих студій в Одесі у XIX і XX ст., оскільки про це дуже добре і детально написав **Дмитро Павлович Урсу** у своїй статті „З історії сходознавства на Півдні України”, опублікованій в № 1–2, журналу „Східний Світ” за 1994 рік. У цій статті охоплено період розвитку сходознавства від створення 1838 року Інституту східних мов при Рішельєвському лиці і до діяльності Одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства (ОФ ВУНАС) у 20-ті роки.

У своєму виступі я хотів би коротко поінформувати Вас про розвиток сходознавства в Одесі за часів незалежності, період, свідком якого я був і в якому брав скромну участь.

Новий етап розвитку сходознавства почався зі створення 1994 року Інституту соціальних наук при Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, яким від заснування і до цього часу керує доктор політологічних наук, професор Ігор Коваль. У 1996 році в Інституті створено кафедру міжнародних відносин, яку з 1996 по 1999 рік очолював доктор історичних наук, академік Семен Йосипович Аппатов, на жаль, уже покійний (помер 2003 року в США).

У 1997 році на цій кафедрі було створено секцію східних мов, де до сьогодні працює 16 викладачів східних мов, зокрема арабської, турецької, іврити та японської. З 1997 по 1999 рік мені довелося працювати на цій кафедрі, де я викладав арабську мову і керував секцією. Один із викладачів кафедри, Володимир Рижих, має бути відомим Вам з регулярних публікацій про арабську мову в журналі „Східний Світ”. В. Рижих захистив кандидатську дисертацію і взяв курс на підготовку докторської дисертації з арабської мови. Окрім нього, арабську мову викладають мої колеги Степан Швидун, Ірина Зубаренко та ін. Турецьку мову викладає Хафіз Мініахметов і його дочка, які підготували підручник з турецької мови. З 1999 і до 2006 року на кафедрі працювали єгипетські викладачі арабської мови. Останнім із них був Мухаммед ат-Танахі, який на початку літа приїздив до

Львова і з ним зустрілися місцеві молоді сходознавці Роман Височанський, Ірина Брийовська та Соломія Зінько.

З 1994 року Інститут соціальних наук закінчило близько 380 студентів, які вивчали східні мови. За цей час підготовано кілька дисертацій з близькосхідної тематики і дослідження тривають. Проте лише незначна частина випускників присвятили себе науці або отримали роботу, на якій використовують свої знання східних мов. Я знаю кількох із них, які працюють у системі Міністерства закордонних справ, залишилися викладачами або працюють у нашому Філіалі.

У цьому Інституті є унікальна в Україні бібліотека порлітологічних книг арабською мовою. Коли я працював у Посольстві України в Бейруті, я підтримував контакти з Центром досліджень арабської єдності (“Марказ дірасат аляхда-аль-арабіййа”). Цей Центр подарував для нашого Інституту 500 томів книг арабською мовою, які Центр видавав від моменту його створення у 1980 році і до 2001 року. Думаю, що для тих, хто пише дослідження про політичну і економічну ситуацію в арабських країнах у другій половині ХХ ст., ці книги є безцінним скарбом.

До речі, у тому ж таки Бейруті я мав контакти з Центром палестинських досліджень і Організацією арабських перекладів (“Муназзамат ат-тарджама аль-арабіййа”). Ця організація готова друкувати дослідження українських авторів у перекладі арабською мовою. У Дамаску я побував у Центрі стратегічних досліджень, який очолює колишній президент Південного Ємену Алі Насер Мухаммед.

Мої колишні студенти сьогодні працюють в наших посольствах в Іраку, Саудівській Аравії, в Єгипті. У нашому посольстві в Лівії працює мій син Максим Волович. Думаю, що вони також могли б надати допомогу щодо встановлення контактів з відповідними науково-дослідними центрами в згаданих країнах.

Після повернення у квітні 2003 року з Лівану, де я чотири роки працював першим секретарем Посольства України з політичних питань, мені було запропоновано створити і очолити Одеський філіал Національного інституту стратегічних досліджень (заснований 1992 року як науково-дослідна установа аналітико-прогнозного супроводження діяльності Президента України). Окрім нашого філіалу, Інститут має ще 6 філіалів у Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Сімферополі, Ужгороді і Львові.

Структурно філіал складається з двох відділів: регіонального моніторингу та **чорноморських і близькосхідних досліджень**. Перший відділ вивчає соціально-економічну і суспільно-політичну ситуацію на Півдні України, другий – ситуацію в басейні Чорного моря та на Близькому Сході. На мою думку, цей відділ є певною мірою унікальним. Принаймні мені не відома інша науково-дослідна структура, в якій би працювало восьмеро професійних спеціалістів-міжнародників зі знанням східних мов. Мови для нас – засіб, а не самоціль. Проте, деякі співробітники шукають легких шляхів і намагаються у процесі підготовки матеріалів обмежуватися західними мовами. Але я наполягаю на тому, що третину джерельної бази матеріалів з близькосхідної тематики мають становити джерела східними мовами. Більше того, я орієнтую їх на те, щоб вони перекладали свої праці східними мовами і намагалися друкуватися в газетах і журналах в арабських країнах, Туреччині та Ізраїлі.

За 4 роки існування Філіалу троє співробітників захистили дисертації з близькосхідної тематики:

1. Дмитро Серов (завідувач відділу) „Становлення та розвиток політичних і економічних відносин України з країнами Арабського Сходу”.

2. Алла Захарченко (старший науковий співробітник) „Еволюція концептуального забезпечення політики США щодо врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту (1990-і роки)”.

3. Владлен Макух (старший науковий співробітник) „Країни Арабського Магрибу у регіональному та міжрегіональному співробітництві”.

Свого часу (1989 року) я захистив кандидатську дисертацію з проблеми американсько-лівійської конфронтації в 70–80-х роках.

Думаю, що названі прізвища колег потраплять у Довідник українських сходознавців, який готується в Інституті сходознавства ім. А. Кримського.

За 4 роки існування нашої філії підготовано понад 200 планових статей і аналітичних записок з близькосхідної проблематики політичного, військово-політичного і економічного змісту, а також близько 300 позапланових статей, журнальних і газетних. Нещодавно, після того як активізували наші контакти з Юрієм Кочубеєм і Данилом Радівіловим, ми почали надсилати свої роботи в журнал „Східний світ”, оскільки раніше думали, що журнал спеціалізується лише на публікації праць, присвячених мові і культурі. Останнім часом ми провели кілька конференцій і круглих столів з близькосхідної тематики, зокрема, з проблем ситуації в Іраку і навколо Сирії, з двосторонніх українсько-ізраїльських та українсько-турецьких відносин. Наступного року ми плануємо провести міжнародну конференцію „Україна і Близький Схід на порозі XXI століття”.

Цього року спеціалісти відділу чорноморських і близькосхідних досліджень нашого Філіалу розробляють такі теми: проблеми енергетичної безпеки і диверсифікації джерел енергоносіїв; проблеми безпеки в Чорноморсько-Каспійському регіоні, актуальні проблеми близькосхідної політики України.

Працювати в Національному інституті стратегічних досліджень нелегко. Ми маємо дуже чітко, день у день виконувати план роботи, а це не завжди вдається. Вимоги до якості наших статей і аналітичних записок дуже суворі, оскільки їх передають у Секретаріат Президента.

Щоб Ви мали більше уявлення про нашу роботу, назву Вам кілька тем статей і аналітичних записок, запланованих на III квартал 2007 року

1. Концептуальні засади зовнішньополітичних пріоритетів України на Близькому Сході.

2. Країни Перської затоки: стратегічний пріоритет близькосхідної політики України.

3. Перспективи отримання Україною близькосхідної нафти в рамках диверсифікації джерел енергоносіїв.

4. Південь України і Близький Схід: стан і перспективи економічної співпраці.

5. Позиція України щодо проблеми ісламського фундаменталізму, екстремізму і тероризму.

6. Сучасна роль ісламу в міжнародній безпеці: виклики та загрози.

7. Україна–Туреччина: перспективи трансформації двосторонніх відносин до рівня стратегічного партнерства.

8. Шляхи активізації економічної співпраці України з арабськими країнами Північної Африки

Ось частина того, що ми плануємо на 2008 рік:

1. Основні тенденції військово-політичної ситуації на Близькому Сході і в Північній Африці.
2. Стан і перспективи залучення арабських інвестицій в економіку України.
3. Стан і перспективи співпраці України з країнами Арабського Сходу у сфері транспорту.
4. Україна–Сирія: стан і перспективи розвитку двосторонніх відносин.
5. Україна–Ізраїль: шляхи активізації політичного та економічного співробітництва.
6. Перспективи співпраці України з Росією, ЄС і США в процесі врегулювання кризових ситуацій і конфліктів на Близькому Сході.
7. Ізраїльсько-арабський конфлікт: перспективи врегулювання після мирної конференції у Вашингтоні (листопад 2007 р.).
8. Зростання впливу “ісламського фактора” на внутрішню та зовнішню політику країн Європи: уроки для України.
9. Забезпечення інтересів України в Іраку: втрачені можливості та реальні перспективи.
10. Вплив внутрішніх політичних трансформацій в Туреччині на її зовнішню політику та українсько-турецькі відносини
11. Участь Туреччини в миротворчих операціях: досвід для України.
12. Стан і перспективи військово-технічної співпраці між Україною і Туреччиною.
13. Політика РФ і Туреччини в Чорноморсько-Каспійському регіоні: координація і взаємодія.
14. Перспективи співробітництва України та арабських країн в авіаційній галузі.
15. Україна і країни Магрибу: стан і перспективи співпраці в агропромисловій сфері.
16. Дипломатія країн Магрибу в контексті розвитку українсько-магрибінських відносин.

Досить активно ми співпрацюємо з Інститутом Близького Сходу у Москві, на сайті якого розміщують наші публікації. Частина публікацій розміщена на сайтах нашого Філіалу і нашого Інституту. З 2004 року цей Інститут регулярно надсилає нам свої видання.

Якщо говорити про долю і розвиток українського сходознавства, то, на мій погляд, нам бракує взаємного інформування, координації і співпраці. Думаю, що ці проблеми можна було б частково зняти якби ми створили Асоціацію сходознавців України.

*О. Волович
(Одеський філіал Національного інституту
стратегічних досліджень)*